

УЧИТЕЛЮ НА ДОПОМОГУ

Особливості змісту і структури навчального посібника

НАВЧАННЯ ГРАМОТИ. Я ДОСЛІДЖУЮ СВІТ. 1 клас Частина друга

О. Л. Іщенко,
С. П. Логачевська,
О. М. Ващенко,
Л. В. Романенко

**Два інтегровані курси
під однією обкладинкою**

**Навчальний посібник «Навчання грамоти.
Я досліджую світ. 1 клас»**

(О. Л. Іщенко, С. П. Логачевська,
О. М. Ващенко, Л. В. Романенко)

Видавництво «Літера ЛТД» об'єднало під однією обкладинкою навчальні посібники для 1-го класу для двох інтегрованих курсів — «Навчання грамоти» та «Я досліджую світ».

У навчальному посібнику, створеному відповідно до проекту Державного стандарту початкової загальної освіти, реалізовано змістові лінії таких освітніх галузей: мовно-літературної, громадянської та історичної, природничої, соціальної та здоров'язбережувальної.

У процесі підготовки автори — вчителі й науковці — широко використали не тільки кращий вітчизняний педагогічний досвід, а й сучасні зарубіжні методики й принципи підручникотворення. Головна мета, якої прагнули досягти автори і видавництво, — створити сучасний навчальний посібник, за яким дітям було б цікаво й радісно вчитися, а вчителям — зручно працювати; максимально наблизити навчальний процес до життя, потреб і здібностей дитини через упровадження інтеграції знань з різних предметів та компетентнісного підходу в навчанні.

Посібник «Навчання грамоти. Я досліджую світ. 1 клас» складається з трьох частин (зміст — у Додатку).

Проект Стандарту початкової освіти передбачає організацію освітнього процесу із застосуванням діяльнісного та проблемно-пошукового підходу на інтегровано-предметній основі. Відповідно до цього навчальний посібник побудовано на засадах тематичної інтеграції: на кожен тиждень (якому в посібнику відповідає **п'ять розворотів**) передбачено певну тему й основні питання/проблеми, які мають бути обговорені, досліджені та з'ясовані. Слід зазначити, що, хоча матеріал обох інтегрованих курсів тісно пов'язаний, — це навчальний посібник з двох предметів, і за потреби він може бути розділений.

Тема тижня та **проблеми** зазначаються на першому розвороті, що відповідає початку навчального тижня.

МАНДРУЄМО УКРАЇНОЮ

букви Ш, Х

Як можна подорожувати Україною? Чому Україну можна назвати різноманітною? Як до нас приходить хліб? Рекорди України. Знайомимося з віршами Тараса Шевченка і Лесі Українки.

Перший розворот містить тематичні ілюстрації або тексти, опрацювання яких вводить учнів у тему тижня, знайомить з відповідними ключовими поняттями та ідеями, які не подаються готовими, а з'ясовуються у процесі колективного обговорення. Робота з першим розворотом не обмежується одним уроком чи днем — до нього звертаються протягом тижня (наприклад, щоб знайти малюнки, у назвах яких є певний звук; знайти щось на схемі чи карті; перевірити припущення тощо).

Так, наприклад, після знайомства з уривком з твору Астрід Ліндгрєн «Діти з Бешкетної вулиці» учні мають виконати завдання: «Спробуй пояснити Лотті, якій лише чотири роки, чому дощ і гній не допоможуть їй вирости». Для цього можна звернутися до першої сторінки теми «Що потрібно для життя» і ще раз попрацювати зі схемою, пригадавши потреби людини, тварини і рослини. Або спочатку діти виконують завдання, а потім перевіряють себе за згаданою схемою.

Частина I навчального посібника (15 тем) містить матеріали для добукварного і букварного періодів (букви а, у, е, о, и, і; м, т, д, н, к, с, л, п, в, р, з, б, ь).

Частини II, III (17 тем) — для букварного (букви г, ґ, й, я, ю, є, ч, ц, ї, ж, ш, х, щ, ф, буквосполучення дж, дз, апостроф) і післябукварного періодів (початкове уявлення про літературу як мистецтво слова та закріплення й розвиток мовних і мовленнєвих умінь, отриманих у добукварний та букварний періоди).

Кількість тем навчального посібника менша за кількість навчальних тижнів у році, оскільки проектом Стандарту передбачено «запровадження в навчальних програмах 20 % резервного

часу... для задоволення освітніх потреб учнів, вирівнювання їхніх досягнень, розвитку наскрізних умінь тощо». Водночас навчальний посібник дає змогу в разі потреби виходити за межі програмового матеріалу з огляду на рівень підготовки учнів і використувані методики.

На сторінках для добукварного періоду робота з розвитку мовлення, звукового аналізу виконується за допомогою ілюстрацій (малюнків і фото). Вводиться схематичне зображення речення, відбувається знайомство з такими поняттями, як склад і наголос, голосні звуки.

Порядок введення букв зумовлений їх частотністю в українській мові і потребою забезпечити якомога швидший перехід від читання складів до читання слів — одно-, двоскладових. Слова, які починаються з букв, що вводяться, відповідають тематичному принципу (наприклад: тема «Моя сім'я» — букви М (мама) і Т (тато); тема «Про годинник і час» — буква Г (годинник) тощо).

У навчальному посібнику реалізовано методику **внутрішньо-класної диференціації**, яка забезпечує індивідуальний підхід до учнів з різним рівнем підготовки і навчальних досягнень. Такий підхід допоможе навчитися читати тому, хто ще не вміє, а тому, хто вміє читати, — удосконалити навичку, отримати необхідні знання, навчитися розуміти прочитане тощо.

У навчальному посібнику виокремлено:

- склади, слова, тексти для учнів, які вчаться читати (більший шрифт; спеціальні позначки над словами (точка — швидка вимова, дужка — злиття) для полегшення читання; використовуються лише вивчені букви);

ґа	ґо	ґу	ґи	ґе	ґі
аґ	оґ	уґ	иґ	еґ	іґ
а́ґрґу́с	ґа́ва	ґа́зда	ґа́но́к	дзй́ґа	
ґва́лт	ґра́ти	ґру́нт	ґу́лі	ґе́лґо́та́ти	

- тексти, що призначені для учнів, які вже вміють читати, — «для вправних читачів» (великий шрифт, піктограма); у подальшому їх можна використовувати для удосконалення навички читання всіх учнів;

ВИЛУПИЛОСЯ!

Навесні з'являється на світ багато тварин.

- тексти, які має читати вчитель (менший шрифт);

ДИВОВИЖНІ ПРИГОДИ В ЛІСОВІЙ ШКОЛІ

Одного ранку учні побачили біля школи розгублених учителів та заклопотаного директора Бурмила Михайловича. Усі зібралися під старим дубом і поглядали вгору на годинник.

- запитання, які читає вчитель (кольоровим шрифтом після текстів і вправ).

- Досліди предмети, за допомогою яких можна пускати сонячні зайчики. Що в них спільного?

Поступово збільшується кількість текстів, які можуть прочитати всі учні. Однак залежно від рівня сформованості навички вчитель індивідуально визначає обсяг тексту, який має бути прочитаний.

У частині I знайомство з буквою починається з роботи з ілюстрацією (знайти малюнки, в назвах яких є певний звук; визначити, де саме у слові він знаходиться). Сторінки введення букв мають однакове оформлення. Слово на введену букву записується а) звичайним шрифтом чорного кольору; б) з виділеними червоним кольором буквами, що позначають голосні, і наголосом, а також в) подається його звукова схема.

гава га́ва

га́ва

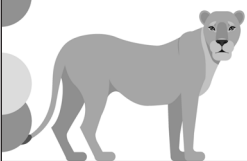
—é|—•

Якщо діти ще не знають усіх букв, з яких складається слово, то проводиться його поділ на склади і звуковий аналіз; якщо зна-

ють — звуко-буквений. Далі подаються склади і слова для вправ-
ляння в читанні.

Ліва сторінка кожного розвороту (там, де вводяться букви) —
для тих, хто вчиться читати. Але з нею працюють і ті, хто вміє чи-
тати. Вони:

- спільно ділять слово на склади, ставлять наголос;
- визначають, з яких звуків складається слово;
- знаходять підпис до ілюстрації, розміщеної біля стовпчиків
слів, складають з цим словом словосполучення чи речення;

	ца́п	со́нце	зайці́	ве́дме́диця
	цапеня	лице	лисиці́	левиця
	цапнути	кі́льце	горо́бці	вовчи́ця

- спостерігають за зміною значення слів у разі заміни звука чи
зміни наголосу;

	Фара — фарба, фарш — марш,
	фірма — форма — ферма.

- з'ясовують, що зайве, розв'язують ребуси;

	Заєць, горобець, стілець, молодець, кравець.
---	--

- утворюють слова;
- працюють з лічилками, скороговками, сталими виразами тощо.

	 Ніде яблуку впасти.
	ЛІЧИЛКА
	Покололо, покотило, по дорозі волочило. Сонце, місяць і зірки — на кілочку вийдеш ти.

ПРИКАЗКА

Язык до Києва доведе.

ЗАГАДКА

Що іде, не рухаючись
з місця?

А в тексті для тих, хто вміє читати, ті, хто ще вчиться, знаходять певні букви, склади, слова. Поступово проводиться знайомство з українською мовою як предметом вивчення.

У післябукварній частині передбачено окремі сторінки для уроків читання і письма.

Тексти курсу «Навчання грамоти» відповідають тематичному принципу. Це **тексти різних типів і жанрів** — спеціально створені тексти, що відображають реальні життєві ситуації; сучасні та класичні твори української і зарубіжної літератури, зокрема і спеціально перекладені.

У посібнику для обох інтегрованих курсів передбачено **тексти для слухання**. Вони не потребують запам'ятовування чи детального аналізу. Їхня мета — розвинути інтерес до читання і бажання читати, вчити слухати і говорити, розширювати словниковий запас, привернути увагу до певної проблеми, заохотити учнів до колективного обговорення, висловлення власних думок, формувати вміння працювати в парах і групі.

Розроблена система запитань і завдань покликана допомогти вчителю організувати роботу на уроці, формувати критичне мислення, розвивати мовлення, уяву, інтелектуальні і творчі здібності школярів, долучати до літератури чи мистецтва слова. Також вона дозволяє успішно застосовувати навчальний посібник для інших форм навчання.

- Доведи, що «Трамвай і Щиглик» — це казка. Уяви, що ти — Трамвай: розкажи, що трапилося. Як змінився Трамвай? Як змінилося ставлення людей до Трамвая? Добери іншу назву до казки.
- Як бути добрим громадянином? Наведи свої приклади дій доброго громадянина.

- Яких правил дотримуються діти на малюнках? Які бувають правила? Хто і для чого придумує правила? Що тобі іноді здається виконувати правила? Що буде, якщо дорослі і діти не будуть виконувати правил?

- Те, що робить Фредерік, — це робота чи забава? Чи кожна робота однаково важлива? Чи допомогла Фредерікова поезія полівкам? Чи подобаються тобі вірші? Які? Чи потрібна людям поезія, музика, живопис?

Тематика навчального посібника «**Я досліджую світ**» відображає змістові лінії, визначені проектом Державного стандарту початкової загальної освіти (пізнання себе — найближчого оточення — громади — країни — світу; змістові лінії природничої галузі реалізуються поступово, за концентричним принципом, протягом усього курсу, оскільки основним методом є спостереження і дослідження змін у довкіллі і самому собі).

З огляду на дедалі стрімкішу зміну інформації автори розглядали навчальний посібник не як вмістилище знань, а радше як навігатор. Запитання і завдання до сторінок курсу «Я досліджую світ» орієнтовані не на відтворення, а на вирішення певної проблеми, пошук відповідей шляхом аналізу текстів, різноманітних ілюстрацій.

Тексти, ілюстрації, завдання і запитання, об'єкти дослідження дібрано і складено так, щоб розвивати природну допитливість учнів, учити критично і творчо мислити, допомогти пізнавати себе і світ, залучити наявний досвід (хоч і невеликий). У посібнику розглядаються ситуації, актуальні для дітей.

Навчальний посібник вирізняється сучасною візуальною складовою, яка відіграє особливо важливу роль у навчанні молодших школярів, виступає повноцінним елементом навчального процесу. Видавництво вирішило відійти від принципу ілюстрування посібника в одній манері — «одною рукою», а представити різні техніки (флет, «класична» ілюстрація, комп'ютерна графіка, фотографії — особливо для природничої галузі).

Оскільки завдання, вміщені в підручнику, читає вчитель, кількість умовних позначень мінімальна.

Що змінилося?

уроки читання в після-
букварний період

Знайди зайве

уроки письма в після-
букварний період

Коли так кажуть?

- Запитання і завдання,
які читає вчитель

Матеріал навчального посібника спрямований на формування в учнів усіх ключових компетентностей і наскрізних умінь, передбачених проектом Державного стандарту початкової загальної освіти.

Поєднання в одному виданні навчальних посібників для двох курсів запобігає дублюванню матеріалу, допоможе дитині відтворити цілісність картини світу, усвідомити різноманітні зв'язки між його об'єктами і явищами; сприятиме емоційному, духовному інтелектуальному розвитку і саморозвитку.

Водночас такий підхід допоможе вчителю оптимально організувати навчальний процес — в умовах свободи, наданої вчителю, навчальні посібники слугуватимуть відправною точкою та надійною базою для творчої роботи і реалізації різних стратегій і моделей навчання.

Матеріал пропонованого навчального посібника в розширеному вигляді стане частиною навчально-методичного комплексу, що включатиме:

- Навчальний посібник «Навчання грамоти. 1 клас» (у двох частинах).
- Навчання грамоти: робочий зошит для 1 класу (до навчального посібника «Навчання грамоти. 1 клас») (у двох частинах).
- Навчальний посібник «Я досліджую світ. 1 клас» (у двох частинах).
- Зошит дослідника для 1 класу (до навчального посібника «Я досліджую світ. 1 клас»).
- Каліграфічні прописи: робочий зошит для 1 класу (до навчального посібника «Навчання грамоти. Я досліджую світ. 1 клас»).
- Книга для вчителя.

Додаток
Посібник «Навчання грамоти. Я досліджую світ. 1 клас».
Зміст

Частина I

1	Я їду до школи	Що роблять у школі? Навіщо мені ходити до школи? Як проходить шкільний день? Як поводитися в школі? Що покласти в ранець?
2	Я пізнаю світ	Що таке довкілля? За допомогою яких органів чуття людина пізнає світ? Чому важливо розуміти інших? Якими бувають захоплення? Якими мають бути справжні друзі? Людина — частина природи і суспільства.
3	Я на вулиці А, У, Е	Безпека на вулиці. Як переходити дорогу? До кого звертатися, якщо загубився на вулиці? Як поводитися в громадському транспорті?
4	Осінь О, І, И	Барви і звуки осені. Осінь в місті і селі. Рослини і тварини восени. Види рослин. Навіщо потрібен прогноз погоди? Як одягатися восени?
5	Моя сім'я М, Т	З кого складається сім'я? Як ми відпочиваємо сім'єю? Які обов'язки мають члени сім'ї? Що треба для того, щоб сім'я була щасливою?
6	Мій дім. Хто де живе Д, Н	Для чого людині і тварині дім? Які бувають домівки? Яким має бути дім? З чого будують житла люди і тварини? Безпека і порядок у домі. Сам удома.

7	Доглядаю за улюбленими тваринами К, С	Хто може бути домашнім улюбленцем? Як опікуватися домашніми улюбленцями? Які обов'язки людини перед домашньою твариною? Тварини не іграшки. Тварини дикі і свійські.
8	Мій вільний час	Мої улюблені заняття і захоплення. Чому люди ходять у кіно, театр, у музеї? Мої улюблені мультфільми. Навіщо потрібен вільний час?
9	Що я їм? Л, П	Що ми їмо? Звідки їжа приходить на наш стіл? Як готувати за інструкцією/рецептом? Які продукти лікують? Як поводитися за столом? Як сервірувати стіл? Про здорову і нездорову їжу.
10	Хочу бути здоровим В, Р	Що означає бути здоровим? Емоції і здоров'я. Що таке застуда і як від неї вберегтися? Навіщо мити руки і чистити зуби? Сон та інші види відпочинку. Режим дня.
11	Як природа готується до зими З	Як рослини і тварини готуються до зими? Дерева хвойні і листяні. Як одягатися взимку? Як людина може допомогти тваринам узимку?
12	З чого і для чого це зроблено? Б	Які речовини й об'єкти нас оточують? Які машини нам допомагають? Коли побутові прилади, речовини можуть бути небезпечними для людини? Які знаки попереджають про небезпеку?
13	Зима в природі. Вода Ь, ЇО	Як дізнаємось, що прийшла зима? Барви і звуки зими. Що можуть розповісти сліди? Вода та її властивості. Значення води для живої і неживої природи.

14	Зимові розваги	У які ігри грають узимку? Як загартовуватися взимку? Як безпечно гратися і відпочивати взимку? Зимові види спорту.
15	Готуємося до зимових свят	Які свята чекають тебе взимку? Як ти можеш допомогти підготуватися до свят? Що таке сімейні традиції?

Частина II

1	Про годинник і час Г, Г	На які періоди поділяється рік? Навіщо нам годинник? Чому бувають день і ніч та змінюються пори року? Що роблять люди протягом дня? Навіщо людям розклади і розпорядки?
2	Про Сонце, світло і тінь Й, Я	Що таке джерело світла? Як утворюються сонячні зайчики? Які предмети пропускають світло? Як утворюється тінь? Яке значення сонячного світла для життя?
3	Земля — наш спільний дім Ч, Ц	Чому Землю називають спільним домом? Які мови зрозумілі всім? Чи всі свої імена ти знаєш? Чим ділиться з нами Земля? Що загрожує нашій планеті?
4	Україна — моя Батьківщина Ї, Ж	Державні символи України. Україна та її сусіди. Древній Київ — столиця України. Наші казки й вірші. Що таке культура?
5	Подорожуємо Україною Ш, Х	Що може вразити в Україні? Як до нас приходять хліб? Знайомимося з поезіями Тараса Шевченка і Лесі Українки.

6	Різноманітна природа України Ю, Є	Мешканці гір, лісів, степів і водойм. Як тварини і рослини пристосовуються до довкілля? Чому рослини і тварини потрапляють до «Червоної книги»?
7	Повітря. Як люди вчилися літати Щ	Які властивості має повітря? Як побачити і почути повітря? Як людина використовує вітер? Яке значення має повітря для життя? Чому людина прагне літати? Як змінювалися літальні апарати?
8	Про права і правила Буква Ф, буквосполучення ДЗ	Які права має кожна дитина? Що означає бути добрим громадянином? Як безпечно спілкуватися телефоном? Які правила бувають і навіщо вони нам?
9	Вітаємо весну Буквосполучення ДЖ, апостроф	Як ми дізнаємося, що прийшла весна? Які зміни і перетворення приносить весна? Чому весняний день рік годує? Як не зашкодити природі навесні? Зустрічаймо Великдень.
10	Ми знаємо абетку	Для чого потрібна абетка? Як користуватися словниками? Як поводитися в бібліотеці?
11	Що потрібно для життя	Ґрунт та його властивості. Як росте рослина? Як відрізняються потреби рослини, тварини і людини? Чим відрізняються потреби від бажань? Які особливості харчування людини навесні?
12	Як ми отримуємо інформацію	Як ми отримуємо інформацію? Які бувають книжки? Як побудовані книжки? Як відрізнити факт від думки? Мої улюблені журнали.

Частина III

13	Я — покупець	Що і де можна купити? Що можна купити за гроші? Як поводитися в магазині? Чим відрізняються потреби від бажань? Для чого потрібна реклама?
14	Найпростіші механізми	З якими найпростішими механізмами ми зустрічаємося щодня? Яку роботу вони виконують? Як найпростіші механізми полегшують життя людей?
15	Винаходи людства	Що таке винахід? Що потрібно, щоб стати винахідником? Найголовніші винаходи людства. Як винаходи впливають на життя людей? Як людина вчиться у природи?
16	Чекаємо на літо	Як дізнаємося, що прийшло літо? Барви і звуки літа. Що росте на луках? Хто мешкає на луках? Літо в місті і в селі.
17	Готуємося до літніх канікул	Як готуватись до літнього відпочинку? Як можна подорожувати влітку? Як безпечно відпочивати влітку?

